

KANT I ELS ACTES 'CONTRA NATURA'

Ramon ALCOBERRO

De Plató a la teologia cristiana, la sexualitat no reproductiva (o 'contra natura', com se n'ha dit durant molts segles) ha estat condemnada i tinguda per viciosa de manera continuada, en la cultura occidental. Ja no tan sols és que hi ha molt poc pensament gai (com no sigui per culpabilitzar-los), sinó que la reflexió heterosexual sobre el cos quasi no existeix en la tradició filosòfica. La filosofia durant segles ha semblat ser exclusivament un afer de l'ànima, del qual quedava exclosa la suposada impuresa corporal. Kant no resulta cap excepció en aquest esquema. Potser sigui el darrer representant d'una tradició repressiva contra l'homosexualitat que s'inicia en 'Les Lleis' de Plató, però l'interessant és que l'argumenta d'una manera innovadora, seguint el model de les Llums.

No és just de cap manera dir que les Llums van reprimir el cos, fonamentant-se en la creuada contra la masturbació d'alguns metges de l'època; en tot cas van convertir el cos en l'objecte d'una mirada instrumental i tecnològica, però no fou fins al XVIII que van començar a esberlar-se els dogmatismes religiosos que impedièn reflexionar sobre el tema amb una mínima distància conceptual. Amb tor no fou fins Diderot (al SUPLEMENT AL VIATGE DE BOUGAINVILLE, un diàleg que l'autor no gosà publicar), que aparegueren les primeres llicències pel que fa al tema dels capteniments 'contra natura'. Per a Diderot el que de debò resultaria 'contrari a la natura' seria reprimir la sexualitat (que és pròpia de la natura en un sentit immediat) 'Antinatural' seria, en qualsevol cas, expressar-se contra el plaer, perquè en el plaer rau l'autèntica llei natural. Orou, el Tahitià de Diderot, es dona fins i tot el gust d'afirmar -en pla de transgressió- que el matrimoni «és contrari a la natura, perquè suposa que un ésser pensant, capaç de sentir i lliure pot ser propietat d'un ésser semblant a ell». Aquesta tesi il·lustrada forma part del nucli d'idees que finalment constituïran la modernitat, mentre l'argumentació kantiana quedà sepultada.

Fet aquest incís –i de pas aquesta reivindicació d'una altra manera d'entendre les relacions humanes– anem ara a l'obra de Kant en la seva relació amb la temàtica homosexual i amb l'homofòbia.

És difícil poder afirmar si Kant sabia que el seu monarca il·lustrat, Frederic II de Prússia, era un notori homosexual, ni si li havia arribat notícia de la causa de la mort de Winckelmann (1717-1768), l'historiador de l'art clàssic assassinat a Trieste en una baralla amb el seu amant ocasional, un cuiner anomenat Francesco Arcangeli; però aquest assassinat era matèria de comentari en veu baixa a tota l'Europa culta. Frederic serà al llarg dels segles una icona de l'homosexualitat militar més amagada i brutal mentre Winckelmann resulta un personatge fonamental per comprendre la sentimentalitat i l'estètica homosexual a les primeries del segle XIX. Fou Winckelmann qui reintroduí una mirada de suposat 'classicisme' en la justificació del que després els benpensants púdicament anomenaran 'amor grec', creant una imatge refinada de la pràctica homosexual.

Està perfectament testimoniada que Kant no tenia res a veure amb el tòpic del professor mestretites i frígid. Per dir-ho ràpid: no era cèlibe sinó solter; però tampoc no hi ha cap base –excepte el desig d'anar més enllà del que les fonts autoritzen– per suposar que de havia mantingut relacions homosexuals amb el seu criat, rumor malèvol típic de professors i comentaristes frustrats des de fa dos segles. Senzillament, Kant pertanyia encara a una societat molt tocada de prejudicis religiosos i la seva opinió sobre els actes 'contra natura' és la del seu context, però argumentada des d'un altre prisma, ja no religiós sinó racionalista, posant a aquest mot més o menys cometes.

El fet és que Kant va condemnar l'homosexualitat sense cap mena de dubte i el que caldria fer en filosofia no és assajar una mitja riolla davant el tema, sinó preguntar-se quins arguments tenia per fer-ho. L'argument important és que a parer seu els 'actes contra natura' són condemnables en primer lloc perquè degraden l'individu en la mesura que signifiquen una pèrdua del «respecte» que l'home es deu a si mateix –i sense respecte en Kant no hi pot haver societat humana. És així que sense respecte –consideració envers un mateix i envers els altres com a un mateix– no hi ha moralitat, l'homosexualitat és perniciosa.

Al TRACTAT DE PEDAGOGIA, una obra que cal llegir amb una certa prudència perquè es tracta d'un pòstum publicat pels seus deixebles a partir dels apunts de classe, es llegeix que «Res no afebleix tant l'esperit i el cos de l'home com la forma de voluptat girada envers ell mateix; està en total oposició amb la naturalesa humana. No s'ha d'ocultar això al jove. Cal representar-li amb tota la seva abominació, dir-li que d'aquesta manera es fa inepte a la procreació de l'espècie, que provoca la més gran ruïna de les seves forces físiques, que es buscarà una vellesa precoç i que el seu esperit patirà greus danys, etc.»

La tesi no és original, prové del metge suís Tissot (que, per la seva banda havia estat el primer a situar la masturbació en l'àmbit mèdic, llevant-la de l'àmbit de la moralitat), però al marge que sigui poc valuosa és significativa en la mesura que expressa la dificultat del pensament modern per pensar el cos. Per a Kant la llei és l'única forma racional de resolució dels conflictes i, òbviament, tot el que siguin conflictes provocats pel desig físic té senzillament un caire secundari. O més encara: si un conflicte no té una formulació legal se l'ignora i prou.

A la METAFÍSICA DELS COSTUMS, Kant situa la sensualitat «contra natura» com un dels tres tipus de capteniments en què l'home no respecta el seu «deure envers ell mateix»: el suïcidi, l'activitat sexual no reproductiva, la borratxera i la golafreteria (que inclou prendre drogues com l'opi). Totes tenen en comú que atempten a una qüestió que per a Kant és fonamental: el finalisme en la natura. En la natura cal que tot existeixi per a una fi (en última instància aquesta és, a parer de Kant, una prova de la racionalitat de la natura en què s'inscriu la racionalitat humana. El masturbador no pot contribuir a propagar la humanitat, el borratxo disminueix la seva força vital i el suïcida contradiu la vida en ella mateixa, per tant neguen el finalisme de la natura.

La masturbació –i no cal dir l'homosexualitat o la zoofília–, resulta encara pitjor que el suïcidi per a Kant per una altra raó: en cometre-les, l'home manca al «respecte que es deu a si mateix». L'home que usa el seu cos com un simple mitjà no es respecta a si mateix i el respecte és un dels fonaments del món moral. El suïcidi –i això ja no ho diu Kant, però ho sabia tothom al seu temps–, té una respectabilitat que la masturbació (i no cal dir l'homosexualitat o el bestialisme...) no tenien. Si més no, els estoics i Sèneca l'havien practicat i Frederic II de Prússia portava un flascó de verí per suïcidar-se cas de caure presoner.

Al paràgraf 7è de l'article segon de la «Doctrina de la virtut», titulat molt concretament "De l'embrutiment d'un mateix per la voluptat", Kant escriu, en un text que fa referència inequívocament a la masturbació: «Una voluptat es diu 'contra natura' quan l'home és incitat no per un objecte real sinó per la representació imaginària d'aquest objecte, que ell mateix es forja anant contra la finalitat. En efecte, la voluptat provoca aleshores un desig que va contra la finalitat de la natura i suscita un fi que triomfa sobre l'amor mateix a la vida, perquè la finalitat de la voluptat només s'adreça a la conservació de l'individu, mentre que la finalitat de la natura s'adreça a la conservació de de l'espècie sencera».

Seria erroni, però, creure que Kant era contrari a la masturbació tan sols a causa d'algun tipus d'argument poc o molt 'naturalista'. Al revés: en el cas dels humans no funcionen només arguments de caire natural, sinó que el més decisiu són els de caire jurídic. El matrimoni és estrictament definit per Kant en termes de contracte jurídic, mentre que l'homosexualitat o el bestialisme han de ser condemnats perquè no tenen justificació ni en la natura (com a regne dels fins) ni en la llei (com a regne de la racionalitat jurídica).

La sexualitat humana no és biologia sinó una forma jurídica que permet realitzar una exigència que és primer natural i després política en sentit ampli: tenir fills i educar-los en tant que «ciudadans del món». Per això l'homosexualitat (com el bestialisme) ha de ser considerada inevitablement una immoralitat, en la mesura que no està en el sentit finalista de la natura, ni pot tenir estatut jurídic. A la METAFÍSICA DELS COSTUMS («Doctrina universal del dret», "Títol primer, el dret conjugal", paràgraf 24 Kant escriu: « (...) La 'comunitat sexual' (*commercium sexuelle*) és l'ús recíproc que els homes fan dels òrgans i de les facultats sexuals dels altres (*usus membrorum et facultatum sexualium alterius*), i aquest ús és o 'natural' (aquell pel qual es pot procrear) o 'contra natura', i aquest darrer és el que s'adreça envers una persona del mateix sexe o envers un animal d'una espècie diferent a la de l'home; aquestes transgressions de les lleis, aquests vicis contra natura (*crimina carnis contra naturam*) que es qualifiquen també d'innominables en tant que lesió feta contra la humanitat en la nostra pròpia persona, no les sabria sostreure a una total reprovació cap restricció ni cap reprovació».

En resum, trobem en Kant tres arguments per condemnar els 'actes contra natura': atempten (1) al respecte degut a un mateix (en la mesura que converteixen el cos en instrument i no en finalitat), atempten (2) al finalisme de la natura (en la mesura que són actes sense un 'per què') i per no ser naturals no poden ser socials, és a dir, (3) manquen de forma jurídica (única que dona validesa racional als actes socials humans).

No entrarem ara en la valoració que es pugui fer de la validesa dels arguments kantians, ni en el significat que han tingut al llarg de la història recent com a justificació de l'homofòbia i de la pedagogia repressiva. Constatem només que de LES LLEIS de Plató fins Kant i pel que fa a aquesta mena de temes, la filosofia ha continuat tradicionalment una mateixa línia de rebuig, però ha renovat els arguments sobre els quals basa la condemna. El consens general sobre l'argument 'contra natura' no va ser revisat en filosofia fins a Bentham (que per si un cas deixà inèdita la seva obra sobre l'homosexualitat) i sobretot fins a Havelock Ellis (que, per cert, pertanyia al grup d'amics d'Eleonore Marx, la filla del filòsof –ell mateix prou homòfob). Jurídicament el codi de Napoleó fou al segle XIX la primera llei que no castigava l'homosexualitat entre adults. Aquesta seria, però, tota una altra història.